

Tytuł zadania: **Ochrona przyrody w województwie pomorskim w latach 2023 i 2024**

Nr umowy: **WFOŚ/pjb/85/1182/2023**

Koszt kwalifikowany zadania –1 779 935,43 zł

Dofinansowanie ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku – 1.499.935,43 PLN

Sprawozdanie z realizacji zadania:

Zadania zrealizowane:

Monitoring przyrodniczy

1. obszar Natura 2000 Wejherowo PLH220084– monitoring nocka dużego;
2. obszary Natura 2000 Bunkier w Oliwie PLH220055 i Twierdza Wisłoujście PLH220030– liczenie zimowe nietoperzy*;
3. obszar Natura 2000 Puszcza Darżłubska – monitoring włośchatki;
4. obszar Natura 2000 Lasy Lęborskie – monitoring włośchatki;
5. obszar Natura 2000 Białe Błoto – monitoring siedliska 7110;
6. obszar Natura 2000 Kurze Grzędy – monitoring siedliska 7120;
7. obszar Natura 2000 Trzy Młyny – monitoring siedlisk 7110, 9110, 9130, 9160, 91E0, 91F0;
8. monitoring hydrologiczny (interpretacja wyników pomiarów poziomu wody);
9. monitoring hydrologiczny – zakup urządzeń w celu uzupełnienia sieci pomiarowej poziomu wody*;
10. monitoring stanowisk zwierząt chronionych.

Działania z zakresu ochrony czynnej ekosystemów lub ich składników:

11. rezerwat Piaśnickie Łąki – koszenie łąk zmiennowilgotnych;
12. rezerwat Mechowiska Sulęczyńskie – koszenie mechowiska wraz z gatunkami ekspansywnymi;
13. rezerwat Mechowiska Sulęczyńskie – udrożnienie rur przelewowych zamontowanych w tamach bobrowych*;
14. rezerwat Bocheńskie Błoto – koszenie trzcinowiska na torfowisku;
15. rezerwat Słone Łąki – koszenie słonaw;
16. rezerwat Biała Góra – wypas owiec i koszenie;
17. rezerwat Kwidzyńskie Ostnice – wypas owiec i koszenie;
18. rezerwat Cisy w Czarnem – usuwania drzew konkurencyjnych dla cisa;
19. rezerwat Miłachowo – koszenie łąk;
20. rezerwat Miłachowo - zebranie i utylizacja biomasy po koszeniu wykonanym w 2022 roku*;
21. rezerwat Pużyckie Łęgi – koszenie łąk;
22. rezerwat Mechowisko Radość – koszenie i wycinka odrosli drzew na mechowisku;
23. rezerwat Kruszynek – koszenie i wycinka odrosli drzew na mechowisku;
24. rezerwat Bagno Stawek - koszenie i wycinka odrosli drzew na torfowisku;
25. rezerwat Piecki – wycinka odrosli drzew na torfowisku;
26. rezerwat Jezioro Turzycowe – wycinka odrosli i nalotów drzew na torfowisku;
27. wzmocnienie przetamowań (z worków) na rowach w rezerwach przyrody Dolina Kulawy i Jezioro Turzycowe;
28. tablice urzędowe dla rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000;
29. tablice urzędowe dla stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania zwierząt chronionych;
30. rezerwat Bielawa – utrzymanie pasa przeciwpożarowego (usunięcie roślinności);
31. rezerwat Bielawa – nadzór przeciwpożarowy i przyrodniczy;
32. rezerwat Torfowisko Pobłockie – usunięcie odrosli i samosiewów drzew i krzewów;
33. obszar Natura 2000 Prokowo – ograniczenie występowania barszczu Sosnowskiego;

34. działania doraźne na rzecz zwierząt objętych ochroną, w tym związane z zabezpieczeniem miejsc lęgowych bociana białego oraz ze szkodami wyrządzanymi przez zwierzęta objęte ochroną oraz minimalizujące szkody przez nie wyrządzane;
35. dofinansowanie leczenia i rehabilitacji zwierząt w Ośrodkach Rehabilitacji Zwierząt;
36. zakup samochodu*.

* zadania dodatkowe

Nie wykonano zadań:

1. rezerwat Bocheńskie Błoto – koszenie trzcinowiska na torfowisku – działanie zostało zrealizowane w ramach umowy WFOŚ/pjb/85/599/2024;
2. rezerwat Kręgi Kamienne - budowa płotków wokół kręgów (ograniczenie antropopresji) – zadanie nie zostało wykonane ze względu na brak zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
3. rezerwat Dolina Kulawy – usunięcie odrośli drzew i krzewów na stanowisku obuwika – prace zostały wykonane przez Nadleśnictwo Osusznica (zarządzające terenem, na którym położony jest rezerwat);
4. obszar Natura 2000 Trzy Młyny – usunięcie drzew z powierzchni torfowiska 7110 (ok. 1ha) - brak zgody właścicieli gruntów;
5. obszar Natura 2000 Trzy Młyny – zasypanie 1m odcinka rowu w pobliżu siedliska 7110 – brak zgody właścicieli gruntów;
6. rezerwat Ostrów Trzebielski – wycinka drzew i krzewów;
7. monitoring środowiska – nie wykonano zadania ze względu na brak wykonawców spełniających kryteria zamawiającego (i gwarantującego prawidłowe wykonanie zadania).

Efekt ekologiczny:

1. Ochrona przyrody – zrealizowano 1 projekt.
2. Monitoring przyrodniczy. Wykonano:
 - 1) ocenę stanu ochrony nocka dużego (kolonii rozrodzanej) w 1 obszarze Natura 2000,
 - 2) ocenę populacji zimujących nietoperzy (nocka dużego i nocka łydkowłosego) w 2 obszarach Natura 2000,
 - 3) ocenę stanu włośchatki w 2 obszarach Natura 2000,
 - 4) weryfikację rozmieszczenia oraz ocenę stanu ochrony 7 siedlisk przyrodniczych w 3 obszarach Natura 2000,
 - 5) monitoring hydrologiczny (interpretacja wyników pomiarów poziomu wody) w 13 rezerwach przyrody (w tym 13 położonych w obrębie obszarów Natura 2000) i 2 obszarach Natura 2000 (poza rezerwatami) oraz zakup urządzeń pomiarowych (diverów i barodiverów),
 - 6) ocenę miejsc występowania i podstawowych parametrów populacji 7 gatunków ptaków strefowych na 340 stanowiskach.
3. Działania z zakresu ochrony czynnej wykonano w 17 rezerwach przyrody (i jednocześnie w 12 obszarach Natura 2000, w obrębie których położone są rezerваты) w odniesieniu do 11 siedlisk przyrodniczych oraz 2 gatunków, które są przedmiotem ochrony rezerwatów przyrody (cis pospolity i ostnica Jana).
4. Działania służące ochronie gatunków chronionych i ich siedlisk:
 - 1) ograniczenie występowania barszczu Sosnowskiego w 1 obszarze Natura 2000;
 - 2) dofinansowanie leczenia i rehabilitacji zwierząt w 2 ośrodkach rehabilitacji;
 - 3) działania doraźne na rzecz zwierząt objętych ochroną (bocian biały) – 3 stanowiska lęgowe.
5. Wykonano tablice („blachy”) informujące o formie ochrony przyrody dla 14 rezerwatów (57 tablic), 10 obszarów Natura 2000 (149 tablic) oraz wykonano stelaże do tablic i zamontowano w terenie tablice w 10 rezerwach przyrody i 3 obszarach Natura 2000 (łącznie 42 tablice).
6. Wykonano tablice dla 13 stref ochrony ostoi gatunków chronionych.
7. Zakupiono samochód – 1 auto do nadzoru nad obszarami podlegającymi ochronie prawnej w woj. pomorskim (142 rezerваты przyrody, 110 obszarów Natura 2000) oraz innych zadań realizowanych przez RDOS w Gdańsku, m.in. zadań związanych z ochroną gatunkową i szkodami w środowisku.

Monitoring przyrodniczy

Ocena stanu ochrony nietoperzy w obszarach Natura 2000:

W wyniku przeprowadzenia monitoringu uzyskano aktualne i rzetelne dane na temat aktualnego stanu populacji nietoperzy w 3 obszarach Natura 2000 (nocka łydkowłosego w obszarze Twierdza Wisłoujście PLH220030, nocka dużego w obszarze Bunkier w Oliwie PLH220055, nocka dużego w obszarze Wejherowo PLH220084). Ocena stanowisk i populacji wskazała aktualne zagrożenia i trendy populacyjne, a porównanie tych danych z materiałami z lat ubiegłych umożliwiło wychwycenie zmian i tendencji przemian w dłuższym okresie i zaplanowanie adekwatnych działań ochronnych. Podczas monitoringu ww. gatunków zanotowano również inne gatunki nietoperzy:

Ocena stanu włośchatki w 2 obszarach Natura 2000 Lasy Lęborskie PLB220006 i Puszcza Darżlubska PLB220007:

przeprowadzono badania terenowe w okresie umożliwiającym identyfikację gatunku, oceniono wielkość populacji, zidentyfikowano zagrożenia i propozycje działań ochronnych. Porównanie danych z ocen wykonywanych w ubiegłych latach umożliwiło określenie trendów populacyjnych gatunku w 2 obszarach Natura 2000, w których jest głównym przedmiotem ochrony.

Weryfikacja rozmieszczenia oraz ocena stanu ochrony siedlisk przyrodniczych w obszarach Natura 2000:

- 1) **Białe Błoto PLH220002** – monitoring siedliska 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) – uzyskano aktualne dane dotyczące stanu zachowania siedliska w obszarze oraz obecnych zagrożeń. Potwierdzono zaobserwowane wcześniej zagrożenia wynikające z zaburzonych warunków wodnych skutkujące zmianami roślinności, m.in. ekspansją gatunków wskazujących na zmienny poziom wody na torfowisku. Ze względu na niezadowolającą ocenę wskaźników rodzime gatunki ekspansywne roślin zielnych i krzewinek i stopień uwodnienia oraz niezadowolającą ocenę parametru perspektywy ochrony łączna ocena stanu zachowania omawianego siedliska uległa zmianie z oceny właściwej FV na ocenę niezadowolającą U1. Wykonana ocena umożliwi zaplanowanie adekwatnej do potrzeb ochrony torfowiska.
- 2) **Kurze Grzędy PLH220014** - monitoring siedliska przyrodniczego 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji. Wykonano badania terenowe na dwóch stanowiskach w obrębie obszaru i uzyskano aktualne dane dotyczące występowania i stanu zachowania siedliska. Tylko na jednym stanowisku potwierdzono występowanie siedliska 7120, natomiast drugie badane zaklasyfikowano jako 91D0 (tj. bór bagienny). W wyniku przeprowadzonego monitoringu stanu ochrony siedliska 7120 stwierdzono jego właściwy stan ochrony i potwierdzono wskazany dla niego kierunek ochrony czynnej.
- 3) **Natura 2000 Trzy Młyny PLH220029** - uzyskano aktualne dane dotyczące występowania i stanu zachowania siedlisk przyrodniczych: 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne Buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albobragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Wykonane analizy potwierdziły występowanie siedlisk:

- **7110** - na jednym stanowisku w obszarze, gdzie zajmuje powierzchnię 0,89 ha. Stan siedliska oceniono jako niezadowolający. Zachowanie siedliska w stanie niepogorszonym w perspektywie najbliższych 10-20 lat nie jest pewne, ale jest prawdopodobne.
- **9110** - pod względem zajmowanego areалу stanowią jeden z głównych przedmiotów ochrony w obszarze, zajmując ok. 200 ha. Na 3 z 13 stanowisk monitoringowych stan ochrony siedliska oceniono jako zły (U2), jednak w skali całego obszaru siedlisku przypisano ocenę ogólną niezadowolającą (U1). Perspektywy ochrony siedliska w obszarze oceniono jako właściwe (FV).

- **9130** - siedlisko w obszarze występuje na 11 stanowiskach, zajmując powierzchnię 88,7 ha. Stan zachowania siedliska i perspektywy jego ochrony oceniono jako niezadowolające (U1) z uwagi na rębne użytkowanie żyznych buczyn.
- **9160** - siedlisko w obszarze występuje na czterech stanowiskach, zajmując powierzchnię 10,4 ha. Stan siedliska oceniono jako zły (U2) z uwagi na i pinetyzację i juwenilizację fitocenozy.
- **91E0** - siedlisko występuje na 14 stanowiskach zajmując powierzchnię 44,9 ha. Stan siedliska oceniono jako zły (U2), a jego perspektywy ochrony oceniono jako niezadowolające (U1) z uwagi na często obserwowany proces erozji gleb hydrogenicznych i zjawisko tzw. grądowienia siedlisk łągowych. Przyczyną tych zjawisk są rozbudowane systemy rowów odwadniających i kanałów w obrębie użytkowanych rolniczo dolin rzecznych.
- **91F0** - siedlisko występuje na jednym stanowisku w obszarze zajmując powierzchnię 1,97 ha. Stan zachowania siedliska i jego perspektywy ochrony oceniono jako złe (U2). Dane te posłużą do bardziej skutecznego nadzoru nad obszarem oraz umożliwią monitorowanie zmian zachodzących w siedliskach i w razie potrzeby – podejmowania adekwatnych do potrzeb działań ochronnych.

Monitoring hydrologiczny (interpretacja wyników pomiarów poziomu wody) –

celem działań było dokonanie odczytu poziomu wody w zamontowanych piezometrach w obrębie wskazanych obiektów wodno-błotnych i ich dalsza analiza dla określenia kierunków zmian hydrologicznych zachodzących w rezerwatach przyrody:

„Jeziorka Chośnickie” (obszar Natura 2000 Jeziorka Chośnickie PLH220012), „Kurze Grzędy” (obszary Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014, Lasy Mirachowskie PLB220008), „Staniszewskie Błoto” (obszary Natura 2000 Stanisławskie Błoto PLH220027 i Lasy Mirachowskie PLB220008), „Bagna Izbickie” (obszar Natura 2000 Bagna Izbickie PLH220001), „Torfowisko Potoczek” (obszar Natura 2000 Dolina Wieprzy i Studnicy PLH220038), „Mętne” (obszary Natura 2000 Mętne PLH220061 i obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009), „Jezioro Turzycowe” (obszary Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014, Lasy Mirachowskie PLB220008), „Mechowiska Sulęczyńskie” (obszar Natura 2000 Mechowiska Sulęczyńskie PLH220017), „Piecki” (obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001), „Dolina Kulawy” (obszar Natura 2000 Sandr Brdy PLH220026 i obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001), „Mechowisko Radość” (obszar Natura 2000 Ostoja Zapceńskie PLH220057 i obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009), „Bagno Stawek” (obszar Natura 2000 Sandr Brdy PLH220026 i obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001) i „Las Górkowski” (obszar Natura 2000 Górkowski Las PLH220045) oraz w obszarach Natura 2000 Białe Błoto PLH220002 i Natura 2000 Orle PLH220019 do celów ewaluacji i planowania zabiegów czynnej ochrony przyrody.

Przeprowadzone analizy umożliwiły ocenę stanu bieżącego oraz (na podstawie danych zebranych w latach ubiegłych) wskazanie trendów i zagrożeń. Przedstawiono także wnioski dotyczące dalszych potrzeb monitoring i działań z zakresu ochrony czynnej w zakresie poprawy/stabilizacji warunków wodnych w badanych obszarach.

Monitoring hydrologiczny (zakup urządzeń w celu uzupełnienia sieci pomiarowej poziomu wody, tj. diverów)

zakupione urządzenia (20 sztuk rejestratorów zmian poziomu i temperatury wody typu TD-Diver oraz 5 sztuk rejestratorów referencyjnych ciśnienia atmosferycznego typu Baro-Diver) zostały/ będą wykorzystane do uzupełnienia istniejącej sieci pomiarowej na torfowiskach objętych monitoringiem. Zastąpienie zużytych urządzeń przez nowe divery zapewniło ciągłość pomiarów poziomu wody, a tym samym stały nadzór hydrologiczny nad tymi obiektami.

Monitoring stanowisk zwierząt chronionych

Efektom ekologicznym jest ochrona najcenniejszych siedlisk ptaków poprzez wprowadzenie stref ochronnych mających na celu zabezpieczenie miejsc gniazdowania poprzez ochronę starego drzewostanu wokół gniazda przed niekorzystnymi dla ptaków zmianami (strefa ochrony całorocznej) oraz zapewnienie ptakom spokoju i bezpieczeństwa w okresie lęgów (strefa ochrony okresowej), co ma duże znaczenie dla osiągnięcia przez ptaki sukcesu lęgowego. Coroczny ich monitoring oraz poznanie nowych stanowisk zwierząt chronionych umożliwia odpowiednie działania w przypadku ich zagrożeń. Końcowym efektem monitoringu jest ustalenie miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych

poprzez wyznaczenie strefy ochrony całorocznej i okresowej, których granice ustala Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

Działania z zakresu ochrony czynnej ekosystemów lub ich składników.

Działania z zakresu ochrony czynnej zostały wykonane w 17 rezerwach przyrody (i jednocześnie w 15 obszarach Natura 2000, w obrębie których położone są rezerwy).

Działania te przyczyniły się do ograniczenia zagrożeń i poprawy stanu zachowania lub utrzymania we właściwym stanie ochrony 10 siedlisk przyrodniczych:

- **6410** Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (Molinion) - rezerwat „Piaśnickie Łąki” (obszar Natura 2000 Piaśnickie Łąki PLH220021),
- **7110** Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) rezerwat „Jezioro Turzycowe” (obszary Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014, Lasy Mirachowskie PLB220008), rezerwat „Torfowisko Pobłockie” (obszar Natura 2000 Torfowisko Pobłockie PLH220042),
- **7120** Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji - rezerwat „Torfowisko Pobłockie” (obszar Natura 2000 Torfowisko Pobłockie PLH220042),
- **7140** Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*) - rezerwat „Bocheńskie Błoto” (obszar Natura 2000 Sporysz PLH220064), rezerwat „Piecki” (obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001), rezerwat „Torfowisko Pobłockie” (obszar Natura 2000 Torfowisko Pobłockie PLH220042),
- **7230** - Torfowiska alkaliczne – rezerwat „Mechowiska Sulęczyńskie” (obszar Natura 2000 Mechowiska Sulęczyńskie PLH220017), rezerwat „Mechowisko Radość” (obszar Natura 2000 Ostoja Zapceńskie PLH220057 i obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009), rezerwat „Kruszynek” (obszar Natura 2000 Ostoja Zapceńskie PLH220057 i obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001), rezerwat „Bagno Stawek” (obszar Natura 2000 Sandr Brdy PLH220026 i obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001),
- **91D0** Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum*) - rezerwat „Jezioro Turzycowe” (obszary Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014, Lasy Mirachowskie PLB220008),
- **9110** Ciepłolubne dąbrowy (*Qurcetalia pubescenti petraeae*) - rezerwat „Biała Góra” (obszar Natura 2000 Dolna Wisła PLH220033),
- **6120** Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*) oraz **6210** Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*) - rezerwy „Biała Góra” (obszar Natura 2000 Dolna Wisła PLH220033), i „Kwidzyńskie Ostnice”,
- **1330** Solniska nadmorskie (*Glauco-Puccinellietalia maritimae*, część – zbiorowiska nadmorskie) - rezerwat „Słone Łąki (obszary Natura 2000 Zatoka Pucka i Półwysep Helski PLH220032 i Zatoka Pucka PLB220005).

Poza działaniami, które były realizowane w obrębie siedlisk przyrodniczych, podejmowano również prace, które służyły ograniczeniu zagrożeń i zachowaniu różnorodności biocenotycznej innych ekosystemów:

- rezerwy przyrody „**Miłachowo**”, „**Pużyckie Łęgi**” i otulina rezerwatu „**Biała Góra**” – w obrębie łąk wilgotnych i świeżych (ograniczenie gatunków niepożądanych, takich jak tarnina, rośliny ruderalne) i zachowanie tych fitocenoz w dobrym stanie,
- ograniczenie zagrożeń i zachowanie populacji 2 gatunków, które są przedmiotem ochrony rezerwatów przyrody (cis pospolity – rezerwat „Cisy w Czarnem”, ostnica Jana – rezerwat „Kwidzyńskie Ostnice”),
- rezerwat „**Bielawa**” (obszary Natura 2000 Bielawa i Bory Bażynowe PLH220063 i Bielawskie Błota PLB220010) - ograniczenie zagrożenia pożarowego, wynikającego głównie z antropopresji, dla ochrony rozległego, przesuszonego torfowiska wysokiego typu bałtyckiego (w tym siedlisk przyrodniczych 4010 Wilgotne wrzosowiska z wrzoścem bagiennym, 7120, 7140 i 91D0). Działania te miały zarówno charakter patroli w okresie zagrożenia pożarowego (monitoring zagrożeń), jak też utrzymania pasa przeciwpożarowego. Nadzór przeciwpożarowy

był wykonywany łącznie z nadzorem przyrodniczym dotyczącym innych zagrożeń i z realizacji działań ochronnych,

- poprawie warunków wodnych w obszarach chronionych posłużyły działania wykonane w 3 rezerwach: „**Mechowiska Sulęczyńskie** – udrożnienie rur przelewowych zamontowanych w tamach bobrowych i wykonanie przetamowań z worków na rowach w rezerwach „**Dolina Kulawy**” (obszar Natura 2000 Sandr Brdy PLH220026 i obszar Natura 2000 Wielki Sandr Brdy PLB220001) i „**Jezioro Turzycowe**” (obszary Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014, Lasy Mirachowskie PLB220008).

Tablice - montaż tablic posłużył do oznakowania granic obszarów cennych przyrodniczo – rezerwatów i obszarów Natura 2000. Informacja taka umożliwia bardziej skuteczną ochronę tych obszarów przed antropopresją. Montaż tablic zabezpieczył 10 rezerwatów przyrody („Bagna Izbickie”, „Torfowisko Pobłockie”, „Las Górkowski”, „Nowe Wicko”, „Łebskie Bagno”, „Czarne Bagno”, „Białogóra”, „Lisia Kępa”, „Dolina Kulawy”, „Zaleskie Bagna”) oraz 3 obszary Natura 2000 (Przymorskie Błota PLH220024, Łebskie Bagna PLH220040, Górkowski Las PLH220045).

Zakupione tablice („blachy”) z nazwą rezerwatów i obszarów Natura 2000 umożliwią oznakowanie granic 14 rezerwatów i 10 obszarów Natura 2000 w kolejnych latach.

Efektom zakupu tablic informujących o zakazie wstępu na teren stref ochrony siedlisk zwierząt będzie zabezpieczenie siedlisk gatunków chronionych przed presją osób postronnych i wynikającym z niej niepokojeniem ptaków czy nawet stratami lęgów.

Działania służące ochronie gatunków chronionych i ich siedlisk

Ograniczenie występowania barszczu Sosnowskiego w obszarze Natura 2000 Prokowo PLH220080 w ramach prac wykonano koszenie pobocza drogi na odcinku około 1300m oraz usuwania osobników barszczu Sosnowskiego na powierzchni około 50 arów. Ograniczenie występowania barszczu Sosnowskiego w obszarze Natura 2000 Prokowo PLH220080 związane jest z czynną ochroną stanowiska obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus* położonego w obrębie tego obszaru Natura 2000. Wymieniony gatunek- to jeden z cennych gatunków storczyka, wpisany do II załącznika dyrektywy siedliskowej i w Polsce objęty ochroną gatunkową. W przypadku obuwika pospolitego stwierdzono w jego sąsiedztwie występowanie barszczu Sosnowskiego - gatunku obcego, którego rozwijająca się populacja może negatywnie wpływać na populację obuwika. Planowane działania związane z usuwaniem barszczu Sosnowskiego zapewnić mają odpowiedni stan zachowania populacji obuwika ponadto usuwają ze środowiska obcy i inwazyjny gatunek rośliny niebezpiecznej także dla zdrowia ludzi.

Dofinansowanie leczenia i rehabilitacji zwierząt w Ośrodkach Rehabilitacji Zwierząt – w przypadku pomocy dla ośrodków rehabilitacji zwierząt – dofinansowano 2 ośrodki: Ostoja w Pomieczyźnie oraz Ośrodek Rehabilitacji Ssaków Morskich w Helu. Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt jest tworzony z myślą o zwierzętach dzikich, które z przeróżnych przyczyn wymagają pomocy. Aktualnie ze względu na coraz mniej sprzyjające warunki środowiskowe zwierzęta dziko żyjące bardzo często wymagają od nas - ludzi najprzeróżniejszej pomocy. W myśl art. 5 pkt 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ośrodek rehabilitacji zwierząt to miejsce, w którym jest prowadzone leczenie i rehabilitacja zwierząt dziko występujących, wymagających okresowej opieki człowieka w celu przywrócenia ich do środowiska przyrodniczego. Na terenie województwa pomorskiego na podstawie decyzji Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska działa kilka ośrodków, które co roku pomagają dużej liczbie zwierząt odzyskać sprawność i powrócić do środowiska naturalnego. Leczenie, rehabilitacja i ich utrzymanie w ośrodku wymaga dużych nakładów finansowych, a ośrodki borykają się często z brakiem funduszy na powyższe działania.

Działania doraźne na rzecz zwierząt objętych ochroną – w przypadku bociana białego dokonano wymiany słupów drewnianych na betonowe w dwóch lokalizacjach (msc. Dybiec i Borzechowo) oraz przeniesienia gniazda z drzewa na nowo lokalizowany słup betonowy w jednej lokalizacji (msc. Jazowa). We wszystkich wypadkach dotychczasowe siedliska

stanowiły zagrożenie dla gniazd i otoczenia ze względu na zły stan techniczny słupów drewnianych oraz suchy konar na którym usytuowane było jedno z gniazd. Nowe słupy zaopatrzone w platformy metalowe na które przeniesiono część gniazd ze starych lokalizacji stanowiąc będą bezpieczne siedliska lęgowe dla bociana białego w przyszłych sezonach lęgowych. Omawiany gatunek wykazuje spadkowy trend liczebności, w związku z powyższym działania związane z zabezpieczeniem jego miejsc gniazdowania mają znaczenie dla zachowania populacji lęgowych.

Zakup samochodu – umożliwi nadzór nad obszarami podlegającymi ochronie prawnej w woj. pomorskim (142 rezerwy przyrody, 14 planowanych rezerwatów, 110 obszarów Natura 2000) oraz innymi zadaniami realizowanymi przez RDOS w Gdańsku, m.in. związanymi z ochroną gatunkową i szkodami w środowisku. W ramach nadzoru będą wykonywane inspekcje obszarów i ocena zagrożeń, szacowanie zakresu działań ochronnych, nadzór nad ich realizacją i odbiór prac terenowych, a także działania interwencyjne, wynikające z bieżących zagrożeń i zgłoszeń. Zakup samochodu umożliwi bezpieczny transport osób realizujących ww. zadania w obrębie całego województwa, a napęd 4x4 umożliwi poruszanie się w trudnym terenie. Zakup samochodu o napędzie hybrydowym (1,4), który charakteryzuje się niższym zużyciem paliwa, ograniczy emisję spalin do środowiska.

Efekt rzeczowy:

1. Liczba obszarów Natura 2000 objętych monitoringiem przyrodniczym – 23.
2. Liczba gatunków będących przedmiotami ochrony w obszarach Natura 2000 objętych monitoringiem – 3.
3. Liczba siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony w obszarach Natura 2000 objętych monitoringiem – 7.
4. Liczba gatunków objętych monitoringiem stanowisk zwierząt chronionych – 7 gatunków na 340 stanowiskach.
5. Liczba opracowanych dokumentacji – 9.

Ochrona czynna

1. Liczba rezerwatów objętych działaniami ochrony czynnej – 17.
2. Powierzchnia rezerwatów objętych działaniami ochrony czynnej – 811,03 ha.
3. Liczba obszarów Natura 2000 objętych działaniami ochrony czynnej – 16 (częściowo – w granicach rezerwatów przyrody).
4. Liczba siedlisk przyrodniczych objętych ochroną – 11.
5. Liczba zamontowanych tablic dla rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000 (informujących o formach ochrony) – 44.
6. Liczba zakupionych tablic dla rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000 – 206.

Ochrona gatunków chronionych i ich siedlisk

1. Liczba stanowisk gatunków inwazyjnych objętych działaniami – 1.
2. Powierzchnia, na której usuwano gatunki inwazyjne – 0,5 ha.
3. Liczba dofinansowanych ośrodków rehabilitacji i leczenia zwierząt – 2.
4. Liczba gatunków chronionych objętych działaniami doraźnymi – 3.

Zakup samochodu – 1 auto Suzuki Vitara 1,4.

Monitoring przyrodniczy

1. **Ocena stanu ochrony nietoperzy** w 3 obszarach Natura 2000. Wyniki przeprowadzonych badań zawarto w dokumentacjach:
 - 1) Sprawozdanie z monitoringu zimujących nietoperzy (ze szczególnym uwzględnieniem nocka dużego *Myotis myotis*) w obszarze Natura 2000 „Bunkier w Oliwie” PLH220055 w roku 2024. Wykonawca TRIBIO.
 - 2) Sprawozdanie z monitoringu zimujących nietoperzy (ze szczególnym uwzględnieniem nocka łydkowłosego *Myotis dasycneme*) w obszarze Natura 2000 „Twierdza Wisłoujście” PLH220030 w roku 2024. Wykonawca TRIBIO.
 - 3) Monitoring kolonii rozrodczej Nocka dużego *Myotis myotis* w obszarze Natura 2000 Wejherowo PLH220084w roku 2024. Wykonawca TRIBIO.
2. **Monitoring włośchatki** w 2 obszarach Natura 2000. Wyniki badań zawarto w dokumentacjach:

- 1) Monitoring włośchatki *Aegolius funereus* w obszarze Natura 2000 Lasy Łęborskie PLB220006 w 2024 r. Wykonawca Maciej Duda.
- 2) Monitoring włośchatki *Aegolius funereus* w obszarze Natura 2000 Puszcza Darżłubska PLB220007 w 2024 r. Wykonawca Robin – Expert Marcin Dyduch i Katarzyna Kucharska.
3. **Monitoring siedlisk przyrodniczych** w 3 obszarach Natura 2000. Wyniki oceny zawarto w dokumentacjach:
 - 1) Monitoring siedliska przyrodniczego 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą w obszarze Natura 2000: Białe Błoto PLH220002. Wykonawca *Paludella* Pracownia Przyrodnicza Katarzyna Kiaszewicz, Stanisław Rosadziński.
 - 2) Monitoring siedliska przyrodniczego 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji w obszarze Natura 2000 Kurze Grzędy PLH220014. Wykonawca *Paludella* Pracownia Przyrodnicza Katarzyna Kiaszewicz, Stanisław Rosadziński.
 - 3) Monitoring stanu ochrony siedlisk: 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne Buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*) w obszarze Natura 2000 Trzy Młyny PLH220029. Wykonawca *Paludella* Pracownia Przyrodnicza Katarzyna Kiaszewicz, Stanisław Rosadziński.
4. **Monitoring hydrologiczny (interpretacja wyników pomiarów poziomu wody)**. Wyniki zawarto w dokumentacji „Monitoring hydrologiczny (interpretacja wyników odczytanych z diverów) w rezerwach przyrody „Jeziorka Chośnickie”, „Kurze Grzędy”, „Staniszewskie Błoto”, „Bagna Izbickie”, „Torfowisko Potoczek”, „Mętne”, „Jezioro Turzycowe”, „Mechowiska Sulęczyńskie”, „Piecki”, „Dolina Kulawy”, „Mechowisko Radość”, „Bagno Stawek” i „Las Górkowski” oraz w obszarach Natura 2000 Białe Błoto PLH220002, Natura 2000 Orle PLH220019”. Wykonawca Przedsiębiorstwo Usługowe „GEOGRAF” Sebastian Tyszkowski, Jerzy Wach.
Monitoring hydrologiczny (zakup urządzeń w celu uzupełnienia sieci pomiarowej poziomu wody) - 20 sztuk rejestratorów zmian poziomu i temperatury wody typu TD-Diver oraz 5 sztuk rejestratorów referencyjnych ciśnienia atmosferycznego typu Baro-Diver.
5. **Monitoring stanowisk zwierząt chronionych**
 Monitoringiem objęto 7 gatunków ptaków na 340 stanowiskach.

Ochrona czynna:

Działania z zakresu ochrony czynnej wykonano w 17 rezerwach przyrody i 12 obszarach Natura 2000 na łącznej powierzchni 811,03 ha.

- 1) Rezerwat „Piaśnickie Łąki” (obszar Natura 2000 Piaśnickie Łąki PLH220021) – w 2024 roku wykonano koszenie fitocenoz łąkowych na łącznej powierzchni 17,99 ha. Biomase zebrano, wywieziono z rezerwatu i zutyliczowano. Powierzchnia prac była mniejsza od planowanej (19,24 ha) o 1,25 ha ze względu na wyłączenie powierzchni zabagnionych, na których nie było możliwe koszenie.
- 2) Rezerwat „Mechowiska Sulęczyńskie” – w 2024 r. zaplanowano koszenie mechowiska, w szczególności płatów zdominowanych przez trzcinę, pałkę i odrośla krzewów na powierzchni 7,96 ha, jednak na skutek spiętrzenia wody przez bobry i zalania części torfowiska prace wykonano na powierzchni 7,16 ha. Biomase zebrano i usunięto z terenu rezerwatu, a następnie zutyliczowano. Powierzchnia objęta pracami jest zbliżona do powierzchni planowanej (ok. 7,2 ha), nieznaczna różnica wynika z aktualnych uwarunkowań hydrologicznych i dostępności terenu.
- 3) Rezerwat „Mechowiska Sulęczyńskie” – w 2024 r. dla umożliwienia przeprowadzenia koszenia zalanej części torfowiska, wykonano prace naprawcze (udrożnienie) 3 rur przelewowych (o długości od ok. 10 do ok. 16 m), które zostały zamontowane w tamach bobrowych w ubiegłych latach. Rury oczyszczono i wzmocniono ich mocowanie do podłoża. Zadanie dodatkowe.
- 4) Rezerwat „Słone Łąki” – w 2024 r. przeprowadzono ręczne wykoszenie roślinności zielnej i odrośli drzew i krzewów na powierzchni 5,3 ha oraz usuwanie gatunków ekspansywnych

- i inwazyjnych (powojnika pnącego, rdestowca ostrokończystego, róży pomarszczonej) – zarówno w obrębie powierzchni koszonych, jak też poza nimi. Biomase zebrano, usunięto z rezerwatu i zutilizowano. Prace zaplanowano na powierzchni ok. 5 ha, czyli zbliżonej do powierzchni, na której wykonano działania.
- 5) Rezerwat „Biała Góra” – w 2024 roku przeprowadzono wypas owiec na powierzchni 0,55 ha, natomiast płat, w którym dominują rośliny ruderalne (0,2 ha) wykoszono. Dodatkowo przeprowadzono koszenie powierzchni muraw i ciepłolubnej dąbrowy zdominowanej przez kokornak (ok. 1 ha). Łącznie wykonano działania ochronne na powierzchni 1,75 ha. Biomase pozyskaną w trakcie koszenia zebrano, usunięto z rezerwatu i zutilizowano.
 - 6) Rezerwat „Kwidzyńskie Ostnice” – w 2024 roku przeprowadzono wypas owiec na murawach kserotermicznych na powierzchni ok. 1 ha, dodatkowo wykoszono rośliny ekspansywne, niepożądane w rezerwacie (ruderalne i trzcinnik) na łącznej powierzchni 0,21 ha. Koszenie odbyło się w granicach powierzchni wypasanej. Biomase zebrano i zutilizowano. Łącznie wykonano działania ochronne na powierzchni 1,21 ha.
 - 7) Rezerwat „Cisy w Czarnem” – w 2024 r. wykonano wycinkę wybranych drzew (lub wskazanych konarów drzew), które stanowiły konkurencję dla chronionych w rezerwacie cisów. Wycięto 139 drzew, powierzchnia objęta zabiegami wyniosła około 20 ha. Drzewa pozostawiono w rezerwacie (jako drewno biocenotyczne). Poza pracami dotyczącymi dojrzałe drzewa wycięto również podszyty porastające płaty, na których występują młode cisy oraz zarośla z przebiegu udostępnionego szlaku. Prace te wykonano na powierzchni ok. 0,2 ha, a biomase usunięto poza rezerwat. Łączna powierzchnia, na której wykonano działania ochronne wyniosła ok. 20 ha. Prace zaplanowano na powierzchni 5 ha, jednak w trakcie identyfikacji drzew zagrażających cisom rozszerzono zakres prac do większej części rezerwatu. Tym samym poddano ochronie większą liczbę starych cisów.
 - 8) Rezerwat „Miłachowo” – w latach 2023 i 2024 r. wykoszono płaty łąk świeżych i wilgotnych wraz z porastającą je tarniną. Biomase zebrano i zutilizowano. Powierzchnia objęta pracami w 2023 r. wyniosła 2,7 ha, a w roku 2024 3,10 ha.
Ponadto w 2023 r. wykonano prace polegające na zebraniu i zutilizowaniu biomasy, która została wykoszona w 2022 r. i pozostawiona na części rezerwatu. Prace dotyczyły powierzchni 1,4 ha.
 - 9) Rezerwat „Pużycie Łęgi” – w 2024 r. wykoszono łąkę i szuwały turzycowe na powierzchni 0,75 ha. Biomase zebrano, usunięto z rezerwatu i zutilizowano.
 - 10) Rezerwat „Mechowisko Radość” – w 2023 r. wykoszono roślinność szuwarową na powierzchni 1,50 ha i wycięto odrośla drzew i krzewów na powierzchni 5,10 ha. Biomase zebrano, usunięto poza rezerwat i zutilizowano. Łączna powierzchnia objęta pracami wyniosła 6,60 ha i była większa od planowanej (ok. 5 ha). Pracami objęto większą powierzchnię ze względu na postępującą sukcesję na torfowisku i konieczność czynnej ochrony dla zachowania celu ochrony rezerwatu.
 - 11) Rezerwat „Kruszynek” – w 2024 r. usunięto odrośla drzew i krzewów i trzciny z torfowiska z powierzchni 2,16 ha. Prace były planowane na powierzchni 1,37 ha, ale objęto większą torfowiska ze względu na postępującą sukcesję i konieczność czynnej ochrony dla zachowania celu ochrony rezerwatu.
 - 12) Rezerwat „Bagno Stawek” – w 2023 r. z powierzchni mechowiska usunięto drzewa i ich naloty i odrośla – z powierzchni 5,6 ha oraz wykoszono trzcinę z powierzchni 1,02 ha. Biomase zebrano i usunięto z terenu rezerwatu. Łączna powierzchnia objęta pracami wyniosła 6,62 ha i była wyższa od planowanej (3,7 ha). Pracami objęto większą powierzchnię ze względu na postępującą sukcesję na torfowisku i konieczność czynnej ochrony dla zachowania celu ochrony rezerwatu.
 - 13) Rezerwat „Piecki” – w 2023 r. usunięto samosiewy brzozy z powierzchni torfowiska. Biomase usunięto z powierzchni torfowiska i zutilizowano. Prace wykonano na powierzchni 1,9 ha, czyli mniejszej od zaplanowanej (ok. 2,3 ha). Powierzchnię zmniejszono ze względu na przesuszenie złoża torfowego i zaawansowaną sukcesję na części torfowiska, którą pozostawiono bez zabiegów (dopuszcza się tam rozwój drzew).
 - 14) Rezerwat „Jezioro Turzycowe” – z powierzchni torfowiska usunięto odrośla i samosiewy brzozy i sosny z powierzchni 9,3 ha. Biomase zebrano i wyniesiono z rezerwatu.
 - 15) Wzmocnienie przetamowań (z worków) na rowach – w 2024 r. prace wykonano w dwóch rezerwach przyrody „Dolina Kulawy” (3 miejsca na grobli oddzielającej dwa zbiorniki)

- i „Jezioro Turzycowe” (2 przetamowania na rowie odwadniającym torfowisko). Łącznie wykonano 5 przetamowań. Prace były planowane w 4 rezerwatach, ale wykonano je tylko w 2 ze względu na znaczne rozmiary ubytków w groblach (w rez. „dolina Kulawy”), które wykonały bobry. Zniszczenie grobli przez bobry spowodowało osuszenie stawów (i utratę siedlisk dla niektórych gatunków) i zagrażało bezpieczeństwu osób poruszających się udostępnionym szlakiem.
16. Tablice urzędowe dla rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000 – w 2023 r. zakupiono 206 tablic (blach z nazwą formy ochrony przyrody), w tym 57 dla 14 rezerwatów przyrody i 149 dla 10 obszarów Natura 2000.
 17. Montaż tablic. W roku 2023 r. wykonano stelaże oraz montaż 42 urzędowych tablic informujących o nazwie form ochrony przyrody na terenie województwa pomorskiego w 35 lokalizacjach: w 10 rezerwatach przyrody („Bagna Izbickie”, „Torfowisko Pobłockie”, „Las Górkowski”, „Nowe Wicko”, „Łebskie Bagno”, „Czarne Bagno”, „Białogóra”, „Lisia Kępa”, „Dolina Kulawy”, „Zaleskie Bagna”) oraz w 3 obszarach Natura 2000 (Przymorskie Błota PLH220024, Łebskie Bagna PLH220040, Górkowski Las PLH220045). Przed montażem tablic sporządzono zagospodarowanie terenu (na mapach zasadniczych) w celu zgłoszenia budowy tablic do odpowiednich starostw.
 18. Tablice urzędowe dla stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania zwierząt chronionych - w 2024 roku zakupiono 13 tablic dla stref ochrony zwierząt.
 - 18) rezerwat „Bielawa” – w 2024 r. prowadzono nadzór przeciwpożarowy całego rezerwatu - na powierzchni 721,4 ha w celu zabezpieczenia chronionych ekosystemów przed zwiększonym zagrożeniem pożarowym w znacznym stopniu wynikającym z antropopresji. Działania wykonano w miesiącach letnich (czerwiec-wrzesień), czyli wzmożonego ruchu turystycznego i zagrożenia pożarem. Ponadto w 2024 r. wykoszono roślinność zielną na całej szerokości pasa przeciwpożarowego, z pominięciem niewielkich odcinków, gdzie znajdują się zabagnione lub wypełnione wodą zagłębienia. Łączna długość ok. 3000 mb, szerokość od ok. 10 do ok. 25 m. Wykonano również płytką orkę na części powierzchni pasa przeciwpożarowego (z pominięciem odcinków zabagnionych) o szerokości 4 m wzdłuż północnej granicy pasa - mechaniczna płytka orka, wyrównanie powierzchni oraz mechaniczne lub ręczne usunięcie kęp roślin. Łączna długość ok. 1700 mb, szerokość 4 m.
 - 19) Rezerwat „Torfowisko Pobłockie” – w 2024 r. usunięto podrost i nalot drzew z torfowiska na łącznej powierzchni 1,69 ha. Biomasa pozostawiono w rezerwacie, poza płatami objętymi działaniami ochronnymi.

Działania służące ochronie gatunków chronionych i ich siedlisk

1. Ograniczenie występowania barszczu Sosnowskiego w obszarze Natura 2000 Prokowo PLH220080 w ramach prac wykonano koszenie pobocza drogi na odcinku około 1300 m oraz usuwanie osobników barszczu Sosnowskiego na powierzchni około 50 arów.
2. Dofinansowanie leczenia i rehabilitacji zwierząt w Ośrodkach Rehabilitacji Zwierząt – w ramach zadania dofinansowano Pomorski Ośrodek Rehabilitacji Dzikich Zwierząt Ostoja w Pomiecznie oraz Ośrodek Rehabilitacji Ssaków Morskich w Stacji Morskiej im. Profesora Krzysztofa Skóry Instytutu Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego w Helu.
3. Działania doraźne na rzecz zwierząt objętych ochroną: dokonano zabezpieczenia siedlisk lęgowych bocianów poprzez relokację zagrożonych gniazd na nowo usytuowane słupy betonowe z platformami metalowymi w 3 lokalizacjach (miejscowości Borzechowo, Dybiec i Jazowa).

Samochód Suzuki Vitara 1,4 (TSMLYED1S00D80446). Samochód ten należy do kategorii SUV z pełnym napędem hybrydowym. Samochód ten wyposażony jest w napęd 4x4 oraz wiele systemów poprawiających bezpieczeństw jazdy kierowcy i pasażerów. Dzięki zwiększonemu prześwitowi samochód ten posiada wysokie zdolności poruszania się poza utwardzonymi drogami w terenie trudnodostępny np.: drogi leśne. Dodatkowo zakupione auto zostało doposażone w hak holowniczy dzięki temu możliwe jest ciągnięcie lekkich przyczep i przewożenie ładunków typu np.: tablice urzędowe w miejsce ich montażu, np. terenów leśnych.